
La significació de la història municipal

Josep M. Font i Rius

Barcelona Quaderns d'Història, 4 (2001)

Voldria manifestar, abans de tot, que per a un home avesat preferentment a la recerca històrica positiva no resulta faedora la tasca de produir una dissertació de tipus més conceptual, a tall d'introducció general, que presenti la *significació de la història municipal*, una mica en abstracte, al marge d'èpoques i països. Procuraré fer-ho, en la mesura de les meves possibilitats, posant l'atenció principal en aquelles característiques o en aquells elements que de manera més constant han presidit la trajectòria històrica de les col·lectivitats humanes en recerca d'una autonomia municipal. Per això, el nostre angle de visió, sense prescindir de casa nostra, haurà de projectar-se forçosament en un àmbit cultural de major amplitud, bé que no hagi de depassar el que correntment entenem pel món de l'Europa occidental.

* * *

Podríem començar establint, d'entrada, que la institució municipal troba el seu suport bàsic en la *comunitat local o veïnal*, ço és, en l'agrupació de persones unides pels vincles d'una residència contigua, d'una munió d'habitaclles o estatges, amb caràcter d'estabilitat o permanència. Aquesta vinculació pot donar-se en l'àrea d'un nucli més populós, el que ara anomenem *ciutat*, o en el més reduït d'una petita *vila o poblat* i àdhuc també en el d'una ruralia. Bé que els habitatges puguin trobar-se més o menys dispersos topogràficament, no hi ha dubte que un seguit de factors i circumstàncies delimiten amb claredat la unitat d'agrupament.

Aquest fenomen de l'agrupació humana per raó de veïnatge crec que constitueix la configuració més natural i primària i més universal de socialització, des del pas del nomadisme fins a la sedentarietat, anterior a la pertinença a una entitat política superior (Estat, nació, tribu...) i, ara per ara, a qualsevulla circumscripció territorial intermèdia (com podria ésser una província o un departament actuals), sempre més artificioses.

Lògicament, aquesta estreta comunió de vida entre els habitants d'una localitat -gran o petita, urbana o rural- genera unes necessitats i uns interessos co-

muns de diversa índole: de defensa i protecció, de cooperació en activitats econòmiques –producció i consum–, d'inquietuds espirituals, etc. Totes aquestes realitats tard o d'hora freturaran d'una regulació jurídica, d'una ordenació, més elemental o complexa segons ho siguin els vincles de la seva vida col·lectiva, en un mot, d'una *forma de govern o administració* de la comunitat veïnal.

Però aquí sí que, davant d'aquella uniformitat social bàsica esmentada d'antuvi, cal registrar una *pluralitat de formes i modalitats històriques* de regiment i administració de la comunitat local al llarg del temps i de les civilitzacions, diversitat derivada justament per mor de la connexió o dependència en què es trobava situada la ciutat o la població respecte a la comunitat política superior, l'Estat en què es troba integrada i el seu sistema d'administració pública.

La historiografia urbana i municipal més corrent ha tingut la tendència a emfatitzar la *ciutat* com a substrat emblemàtic de la *institució municipal* fins a arribar algun cop a assimilar el tractament de l'una i de l'altra. Hi ha indubtablement certa raó en l'adopció d'aquesta línia ja que, de fet, han estat les ciutats, les grans urbs, les principals protagonistes en el fenomen de desenrotllament dels municipis, les que han donat el to. El municipi vilatà i, no cal dir el rural, s'han format generalment a la rassa del ciutadà, i com una imitació o adequació a la seva pròpia circumstància. Però en una visió conceptual no es pot prescindir de la realitat d'aquests darrers. És més, no falten opinions acreditades, referides a certes regions (pensem per exemple en les castellanoleononeses de l'Alta Edat Mitjana), que estimen que les institucions urbanes troben el seu origen en una imitació o ampliació de les primitives formes d'organització rural i agrària (Díez Canseco). En resum, com recordava García de Valdeavellano, es poden trobar ciutats sense municipi, i hi ha hagut municipis sense ciutat, en correspondre aquests a cercles rurals.

Incidint en el que indicàvem suara sobre la diferent significació de la ciutat –prenent-ne el concepte com a base dialèctica en l'estructura política general i la consegüent repercussió en el seu estatut urbà–, podríem assenyalar, en una simplificació elemental, una *triple gradació* de models donats a través del temps i de l'espai. Així, seguint l'esquema del professor Gidissen, en un extrem s'hauria de situar el tipus de *ciutat sobirana* o quasi sobirana, en la qual el municipi resta absorbit per la cèl·lula política independent que forma la mateixa ciutat. Els exemples són rars i caldria cercar-los principalment en la *ciutat-estat* de l'Antiguitat. La ciutat hel·lènica en seria una bona mostra, com també l'*urbs* de la Roma clàssica, per bé que en el govern d'aquesta ciutat-estat s'hi comprenia molta matèria municipal (recordem la magistratura dels *edils*). En l'època medieval s'aproprien al nostre model algunes repúbliques italianes i altres *ciutats lliures* lligades al Sacre Imperi Romà. En els temps moderns els casos més excepcionals al·legables són supervivències anacròniques, sovint resultat de decisions polítiques internacionals per evitar conflictes (Fiume, San Marino, Tànger, Gdansk, etc.).

Un pla intermedi d'aquesta gradació, el podrien ocupar les qualificades pel referit autor com a *ciutats privilegiades*, en el sentit de fruit d'un estatut particular d'autonomia major o menor, concedit per l'autoritat que de fet exercia la sobirania, és a dir, un elenc de privilegis de dret públic diferent del dret del territori circumdant, sotmès a la mateixa autoritat sobirana. L'occident europeu en l'època medieval és la seu principal d'aquest model, que podrà continuar en èpoques

posteriors, recollit, àdhuc, en les ciutats americanes dels segles XVIII-XIX, que han conservat l'estatus de les antigues ciutats angleses.

En l'extrem oposat d'aquest escalonament hi registrem les anomenades per l'autor *ciutats administratives*. En realitat són unitats de l'administració inferior, integrades en una unitat administrativa més vasta, la de l'organisme estatal, a manera de simples rodes de l'aparell central. Per això se les troba en els grans imperis de l'Antiguitat (xinès, egipci i també musulmà). En l'àmbit medieval, i pel que ens toca ben de prop, cal recordar la vigència d'aquest sistema a l'al-Andalus peninsular. Les ciutats tenen, en efecte, una importància preponderant en les estructures de poder del món musulmà, però es fonamenta en una estricta submissió al poder central, del califa o del sultà, que l'exerceixen directament o per delegació al visir o a l'emir. Salvant després la progressiva degradació de l'autonomia medieval pels regnes absolutistes, avançada l'Edat Moderna, cal arribar als segles XIX-XX i retornar a l'Europa occidental. Aquí, l'esquema centralista, en part per la influència de la unificació del dret administratiu a l'Imperi napoleònic, es projectà en la legislació liberal vuitcentista. Recordem, per exemple, la definició de municipi recollida en la Llei municipal espanyola de 1877, com a "*asociación legal de todas las personas que residan en un término municipal*". És a dir, una configuració burocràtica establerta des de les altures, amb un vernís autonòmic molt superficial. Mig segle després, l'*Estatut Municipal* de 1924 volgué iniciar un tímid gir en un sentit més natural i comunitari, en caracteritzar el municipi com a "*asociación voluntaria, reconocida por la ley, de personas y bienes, determinada por necesarias relaciones de vecindad, dentro del término a que alcanza la jurisdicción de un Ayuntamiento*".

* * *

D'aquesta ràpida prospecció conceptual ja s'entreveu que l'entitat municipal, en el seu sentit més genuí i més familiar en el nostre àmbit historiogràfic, la podem reconèixer en aquell nivell intermedi, és a dir, en la ciutat i, per extensió, en la vila o poblament rural, dotats d'un cert àmbit d'autonomia de govern o administració, bé que sotmesos al poder de l'autoritat política superior.

Però també sembla que s'hi albira que no podem pas comprendre el municipi –ni en la teoria ni en la realitat– com una entitat o institució pròpia, independent, explicable per si mateixa, sense arrels exteriors, com suspesa en l'aire. Al contrari, el règim municipal pressuposa l'existència prèvia d'una comunitat humana, local o veïnal, amb un intens dinamisme, del qual el municipi serà el coronament.

Aquesta comunitat es configura sobre una base material, uns elements socio-geogràfics: l'agrupament d'habitatges, més concentrats o més disseminats, i l'assentament en la seva àrea d'un *grup poblador*, grup poblador que es distingeix per la dedicació a unes activitats econòmiques diferenciades –agrícola, ramadera, bosquetana, artesanal, industrial o mercantil, portuària–, amb unes aspiracions d'ordre cultural o religiós, una inevitable problemàtica de relacions amb les autoritats superiors i amb altres comunitats veïnes, etc., etc. El *municipi* vindrà a representar l'expressió juridicopública del complex d'interessos i necessitats comuns generats per aquest teixit social. I el *règim municipal*, l'estructuració d'uns òrgans i d'unes normes adequats per a la seva justa i ordenada regulació.

De manera semblant, però amb diferents expressions verbals, el nostre enyorat mestre García de Valdeavellano indicava anys enrere les tres idees bàsiques que calia assenyalar en el municipi: *a)* una comunitat local, aglomeració d'habitants; *b)* unes certes normes d'organització jurídicopública, i *c)* una certa capacitat per regir-se dintre una esfera d'acció, supeditada a un poder superior, és a dir, autonomia. Allí on es donessin aquests tres supòsits, podria parlar-se de municipi.

I bé, la història municipal, per ser completa, cal que atengui a tots els nivells d'aquesta construcció, i a l'enllaç dels seus respectius elements. Però la diversitat i l'heterogeneïtat d'aquests fa inevitable que les seves produccions, tant generals com sectorials o monogràfiques, hagin de decantar-se forçosament cap a un aspecte o cap als altres. Així, s'ha pogut advertir, per exemple, en la historiografia de ciutats i municipis, unes línies de recerca i treball de més accentuada índole jurídica o institucional, respecte a d'altres de tònica més social (demogràfica, econòmica, etc.). Cal procurar, lògicament, la conjunció d'ambdues tendències, i bé que no sempre és fàcil, cal evitar-ne el mutu desconeixement, i, en l'estudi harmònic de conjunt sobre la comunitat local, cal establir almenys unes vies d'enllaç entre l'atenció a la plataforma social i el seu coronament institucional.

* * *

Un cop fixades aquestes bases de tonalitat metodològica, crec convenient davallar al terreny d'una aplicació a la realitat històrica del nostre entorn. La limitació temàtica s'imposa forçosament. Per sintonitzar amb els esquemes del present context, el nostre esguard es projectarà cap al fenomen municipal que arrenca de la Baixa Edat Mitjana i que, mantingut en una continuïtat essencial, havia d'arribar fins a la fi del que s'ha convingut anomenar com a Antic Règim.

En rigor, les arrels històriques del municipi són molt més profundes i –sense moure'ns dels nostres quadrants– podríem cercar-les en la Roma republicana. S'ha dit que aquesta manera de concebre un Estat territorial, en la seva fase expansiva, va dotar les ciutats conquerides o fundades a les províncies d'una organització semblant a la de la capital. De fet va crear a les colònies i als municipis *petites Romes* amb uns òrgans de govern que reproduïen, a nivell local, com en miniatura, els propis de la República. Això, és clar, sense independència, sinó en pura autonomia (l'assemblea reproduïa els comicis; la cúria, el senat; les magistratures superiors, com els duumvirs, recordarien els còsols, etc.). Però prou sabem que en el Baix Imperi aquestes institucions sofriren una profunda degradació i les invasions germàniques acabaren de destruir-les.

A grans trets es pot afirmar que en l'àmbit de l'Europa occidental l'Alta Edat Mitjana ofereix un panorama en què la ciutat, políticament, no representa res; i, socialment i econòmicament, ben poca cosa. L'Estat és eminentment territorial i la sobirania pot fraccionar-se en ésser traspasada a instàncies intermèdies (delegats regis, senyories jurisdiccionals, etc.).

Ara bé, entrat el segle XI, aquest panorama va canviant de signe i la comunitat local es vigoritza empena per la idea de la solidaritat veïnal davant la necessitat de regular la vida econòmica renaixent en ciutats i viles. No podem pas entretenir-nos en el fenomen crucial de l'aparició i desenrotllament dels grans centres

urbans, de la problemàtica àmplia i extensa entorn dels factors que propiciaren aquest fet i que ha generat una copiosa bibliografia ben coneguda de tothom. Però sí que cal recordar, com a símbol de la transcendència d'aquest fenomen, aquells mots emblemàtics del gran Pirenne (*"El dia que nasqueren les ciutats començà la decadència irremeiable de l'Edat Mitjana, mística i feudal"*) per significar les repercussions de llarg abast en la transformació de la vida política, d'idees i de costums (art, literatura), d'activitats econòmiques, etc. En el fons és el que havia volgut expressar el nostre Hinojosa en afirmar –massa emfàticament, potser– que el municipi medieval havia estat el precursor de l'Edat Moderna.

Cenyint-nos una mica més al nostre tema, avancem ja que és en el si d'aquestes renaixents ciutats de l'occident on entre els segles IX i XIII esclataria el moviment de l'anomenada *revolució comunal*, que havia de conduir a la constitució dels municipis medievals i moderns. El moviment, amb antecedents, motivacions i resultats diversos, representa l'esforç de les comunitats ciutadanes, fonamentalment de les classes burgeses i menestrals –excepcionalment d'una aristocràcia urbana–, per aconseguir del poder públic, i concretament de les autoritats rectores del centre urbà (delegats dels sobirans, senyors feudals, laics o eclesiàstics), un àmbit de llibertats i franqueses en l'ordre polític i civil. En definitiva, el reconeixement d'una personalitat pública en la col·lectivitat urbana i la consegüent erecció d'un organisme de govern o administració de l'aquesta, amb representació i participació més o menys efectives dels seus propis membres. És l'autonomia municipal.

Aquest esclat ciutadà tingué abast i projecció més enllà del seu propi recinte. Com ha assenyalat Guy Bois, des del punt de vista social, el moviment comunal serví de model als pagesos i facilità la consolidació de la comunitat rural i de l'enfranquiment de les servituds que pesaven tradicionalment sobre les seves espalles.

El trànsit o traspass d'una situació política a l'altra, l'adquisició d'unes llibertats i un règim comunal es realitzà en l'ordre històric de manera diversa, pacíficament o amb violència, segons regions i moments. Hom ha distingit entre una transició pacífica (predominant més aviat en l'àrea mediterrània: consolats italians o del sud de França) i una altra de violenta, manifestada per revoltes i insurreccions comunals (més característica dels països atlàntics, entre el Rin i el Loira, i sobretot al nord de França: ací, justament, les *communes jureés* adoptaren una forma d'associacions armades dels ciutadans conjurats enfront del poder públic.

A casa nostra la transició es desenrotllà –salvant comptades excepcions– també en forma generalment pacífica, i quasi convencional, encarrilada per la concessió de privilegis i franqueses, al marge de les inevitables tensions prèvies entre autoritats i poble. I àdhuc s'han assenyalat no rares situacions d'iniciativa de les mateixes autoritats sobiranes o senyoriales per reconèixer l'entitat municipal i els seus òrgans. Aquesta iniciativa, als ulls de les autoritats, apareixia, en efecte, com el mitjà més adequat per executar les funcions de l'administració superior en l'àrea local, en poder comptar amb uns *interlocutors vàlids* per exercir millor diferents serveis o exaccions (cas del primer consolat de Perpinyà).

Sorgides per una via o per una altra, és indubtable la transcendència històrica de les institucions municipals, que cal considerar com un poder nou i diferent en l'estructuració de la vida pública medieval.

Es tracta d'un nou poder que, segons autors moderns, no venia, però, a suprimir tot l'estatus anterior. Enfront de la historiografia liberal del segle XIX, que hi veia un repte contundent al feudalisme, propiciat per la burgesia incipient, cada vegada es tendeix més a ressaltar que l'estament burgès dels segles XI-XII "*cerca-va una acomodació en el feudalisme, no pas la seva destrucció o substitució*". Aquest aspecte és especialment remarcat per Hilton, el qual relativitza la pretesa oposició entre les ciutats i els elements de la feudalitat, una oposició sovint pacífica i àdhuc amb certa complicitat entre les oligarquies urbanes (corporacions de mercaders) i els monarques i els senyors feudals de les ciutats d'alguns regnes europeus. Els nous poders municipals -fora dels pocs casos d'insurrecció- substituïen progressivament i pacíficament espais de poder abans ocupats pels altres, però no aspiraven a derrocar-los de rel, sinó més aviat a col·laborar amb ells o a complementar-los.

* * *

Després d'aquestes anotacions sobre la dinàmica històrica que incubà la formació de les municipalitats medievals, és ja el moment d'entrar en el tema central de la mateixa caracterització o naturalesa del municipi, de la seva integració en l'estructura estatal, de la seva expressió pública, del seu àmbit funcional, etc. Es tracta d'un enfilall de qüestions que no podem pas escometre com caldria en tot el seu abast, sinó que ens limitarem a unes referències bàsiques entorn de les que creiem més essencials.

La primera concerneix a la mateixa conformació del municipi com a tal. En aquest aspecte, crec que cal recórrer a la idea de *personalitat jurídica*, definida pels juristes de l'època medieval i reconeguda en els documents des del final del segle XII com a una *universitas*, terme tan familiar en l'àrea catalana. Amb notable precisió, ha assenyalat el professor Iglesia, i ho ha recollit Turull, que *la configuració d'una comunitat humana com a municipi amb personalitat jurídica* exigeix la convergència de dos factors: a) D'una banda, una *consciència associativa del mateix grup humà*, prèvia cohesió social, provinent d'uns interessos semblants i que provoca que la voluntat de la persona jurídica estigui per damunt de la de tots els seus membres particulars. I b) de l'altra, *el reconeixement de tal personalitat* per part del titular de la *summa potestas*. Aquest aspecte és remarcat també per Rìgaudière, en considerar essencial que el titular del poder, sigui el rei, sigui el senyor, ho reconegui com a *corpus o universitas*, amb independència de la seva diferent expressió institucional. En altres termes, el pas d'un conglomerat inorgànic d'individus a una comunitat humana reconeguda com a *universitas* pel titular de la *summa potestas* determinaria la constitució d'un municipi. Aquest fenomen s'ha d'emmarcar, certament, en el context temporal més ampli d'un renaixement del poder públic, no sense connexió amb la recepció dels principis del *ius commune* a l'inici de la Baixa Edat Mitjana, que afavorien palesament aquell renaixement polític.

Un tema derivat de l'anterior és el del fonament i l'extensió dels poders constitutius de l'autonomia municipal, poders que, no cal dir-ho, tenen el seu origen en el monarca (el senyor jurisdiccional en el seu cas), la presència del qual suposa un límit a la seva actuació. Però des de l'òptica municipal, es tracta de poders *cedits*, no pas delegats del sobirà, de manera que llurs titulars en l'àmbit de

la seva autonomia se'n consideraven independents, encara que sotmesos al control reial. Rigaudière, que relaciona el desenrotllament d'aquesta autonomia municipal amb la construcció de l'Estat monàrquic franc, estableix els límits d'aquella en el poder de *reglamentar, jutjar i imposar* (tributs). I esmenta especialment l'àmplia facultat reglamentària que l'Estat abandona a les ciutats (salvat l'edifici d'una legislació general intangible), potestat que permet a aquelles completar i adaptar a les necessitats locals normes molt laxes i insuficients en els seus objectius. Es tracta de la concessió o del reconeixement d'un *ius o potestas statuendi* o poder normatiu de la ciutat, que a casa nostra quallaria en la copiosa producció d'*ordinacions municipals* o *establiments*. Constitueixen aquestes, en efecte, una dimensió del dret municipal que en els darrers temps ha estat objecte de l'atenció de bon nombre dels nostres erudits locals, i de nosaltres mateixos, que hi hem dedicat alguna aportació ocasional.

Hi ha un aspecte general a tenir en compte: el trànsit de l'efectivitat d'aquests poders, des de l'ordenació senyorial o sobirana fins a la comunitat d'habitants i els seus òrgans. És corrent advertir arreu un itinerari en diferents etapes: a) la pertinença originària i exclusiva al sol senyor –monarca o particular–, que actua a través dels seus agents, com a la resta del territori; b) la progressiva associació de membres destacats de la comunitat –els *probi homines* o *probi viri*– amb la missió de controlar l'exercici del poder dels primers; i c) com a final de l'evolució, la dependència principal de les autoritats municipals.

El present tema del poder municipal ens porta de la mà d'una manera obligada i complementària al que podríem considerar com a coronament de la configuració del municipi: els canals de *representativitat i participació* de la comunitat local en el seu regiment a través d'uns òrgans institucionals expressius d'aquella personalitat jurídica comunal. I, correlativament, el del seu cercle de competència, de l'àmbit funcional concret en què actuaven tals òrgans i autoritats en l'exercici del poder autònom assolit.

En el primer sentit s'ha pogut parlar de diversos tipus més o menys complets d'organització municipal, que podríem sintetitzar en unes *formes de municipi rudimentari* (premunicipi) i unes altres de *municipi orgànic i definit*. El primer es caracteritzaria per l'existència bàsica d'una assemblea general de tots els veïns o tots els caps de casa, o els més prominents de la comunitat (els prohoms), a manera de consell obert, que solament en casos particulars delega la seva representació eventual en unes persones concretes (síndics, procuradors) per gestionar determinats afers plantejats a la col·lectivitat. Aquest estadi primicer i embrionari, però que havia de perdurar per molt temps en les localitats d'escàs veïnatge i desenrotllament primari (generalment termes rurals), donà pas a la forma més orgànica i definida, en què el govern de la ciutat o vila s'estructurà (de faisó força sentida arreu de l'àrea occidental europea) en un cos més complex, però de més efectiva funcionalitat.

L'assemblea general –sobirana en principi– va resultant cada cop menys operativa, fins a desaparèixer a les grans urbs. I, de fet, l'organisme de govern i administració de la comunitat s'articula de manera permanent en un col·legi de magistrats en nombre reduït (jurats, cònsols, paers, a casa nostra) assistit per un cos més ampli de consellers (consell ordinari), que, en rigor, venia a ser una reducció de l'anterior assemblea general. Ambdós òrgans exercien conjuntament les funcions deliberants i executives de l'entitat municipal. Però en el cim d'a-

questa no hi solia faltar un representant del rei o del senyor amb funcions de supervisió i control (veguer, batlle, entre nosaltres), figura que simbolitzava la submissió i dependència bàsica del municipi respecte a l'autoritat política superior. En algunes ciutats de França –les *villes de prévôté*– aquest oficial reial arribà a obscurir el paper dels representants populars.

La presentació d'aquests quadres directius ens mena ineludiblement a l'apuntada qüestió de la seva *representativitat*. S'ha indicat que el principi que *quod omnes tangit ab omnibus debet tractari et approbari*, tan arrelat en les assemblees parlamentàries medievals, formà part també de la filosofia política de les municipalitats de l'època (Le Goff). Però la realitat resultava ben diferent, i pot afirmar-se que bona part de la societat urbana quedava exclosa de la vida política. Deixant de banda diversos filtres de discriminació, d'índole més aviat sociològica, ens podríem fixar en els usuals procediments electorals o de designació de les autoritats municipals que tendien a propiciar la reproducció sociopolítica de les elits poderoses. L'elecció directa per tota l'assemblea o la seva *maior et sana pars* (a més veus, com es diu a casa nostra), de primerenca i escassa aplicació, cedí el lloc, ben aviat, a d'altres sistemes que combinaven la cooptació amb l'elecció i àdhuc el sorteig, en formes força sofisticades. Aquestes formes, de fet, afavorien la perpetuació en els càrrecs directius –malgrat la seva teòrica renovació anual– d'una poderosa oligarquia econòmica i social dominant, amb diferents modalitats, en el si de les grans ciutats –i àdhuc viles secundàries– dels països occidentals. Aquest fenomen, força estudiat a casa nostra (Vicens, Batlle, Bensch), on presenta arrels prematures, esclata en el monopoli durador de l'estament dels ciutadans honrats en el govern barceloní (el 5% dels habitants) o dels burgesos a Perpinyà; i les lluites pel seu desbancament omplen la història social dels darrers segles de l'Edat Mitjana. De fet no és sinó un reflex del que s'esdevenia arreu en aquest temps. En definitiva, com expressa Monsalvo, cal excloure dels municipis medievals –i més encara, dels dels segles immediatament posteriors– els exemples de democràcia o paradisos històrics de participació ciutadana, com s'havia proclamat en la historiografia d'altres temps.

I respecte a la *dimensió funcional* de l'organisme ciutadà –aspecte crucial en la significació del municipi–, ja anunciat fa uns moments en encarar-nos amb l'essència del poder reconegut a la nova entitat, caldria precisar l'esquema de l'exercici particular d'aquelles facultats o el camp concret de la seva actuació.

Els tractadistes d'aquesta temàtica (per exemple Rigaudière) solen unificar aquesta àrea sota els termes genèrics de la càrrega de *gubernare et regere civitatem*, assegurar el règim d'administració i govern (termes que justament apareixen literalment expressats en el privilegi primicer de Jaume I d'organització de la municipalitat barcelonesa de juliol de 1249). I amb aquest vague vocabulari s'aspirava a cercar la *utilitas publica*. A l'empara d'aquest principi i d'altres de semblants, les autoritats municipals se sentien fortes per intervenir en nombrosos espais, variables en extensió, intensitat, etc., segons temps, llocs o circumstàncies concrets. Els privilegis reials d'erecció dels òrgans ciutadans solien incloure l'esment d'algunes atribucions particulars, però la praxi municipal quotidiana cuidà també d'ampliar i desenrotllar progressivament la seva òrbita, perfeccionant-ne els instruments del seu exercici. Hem de reduir a la seva quinta essència les presents consideracions.

Hi ha d'antuvi la *policia*, que, entesa en l'època com l'assegurament d'una bona convivència veïnal, comprenia, en essència, l'*economia* amb tot el que feia referència a la disciplina de mercat (en el fons, ha dit algú, una limitació de la propietat privada) i el manteniment de l'*ordre* (que ho seria de la llibertat). Però també resulta factible encabir-hi altres aspectes, com la noció de *dominicalitat pública*, amb l'elaboració d'un estatut del *domini públic comunal*, que comporta un seguit de casos en què no podem pas entrar en aquests moments (l'*expropiació* per causa d'utilitat pública, la *inalienabilitat* del domini, les regles per a la seva protecció, etc.).

Hi entra un segon aspecte, també molt general, el referent a la *justícia*. Com s'arribà a una justícia municipal? En principi resulta especialment aplicable ací aquell esquema formulat fa uns moments sobre el trànsit dels poders senyorials a les instàncies locals. Ara bé, com s'exerceix? En quina extensió? Civil? Criminal? És una matèria d'allò més interessant i que es troba òrfena d'un estudi sòlid i avançat pel que fa, per exemple, al nostre país. Les referències concretes al *juí de prohoms* (barceloní i d'altres llocs) o al *tribunal de coltellades* lleidatà són exponents aïllats de la importància i la substantivitat del tema relatiu a l'òrbita judicial pròpia del municipi.

Més generalitzat encara apareix l'aspecte de la *fiscalitat* (funció medial segons el vocabulari d'alguns administrativistes). I es comprèn, perquè, sense uns recursos materials, el municipi —ni cap altra entitat— no té possibilitats d'actuació efectiva. I per això trobem ja insinuada una certa fiscalitat, àdhuc en aquelles modalitats primàries d'organització comunal o premunicipal. I així, hom ha arribat a formular la suggestiva idea que aquest esforç per disposar d'uns mitjans financers actuà precisament com el motor estimulant de la constitució definida del municipi en algunes localitats.

A diferència de l'anterior (de la justícia), el tema present (de la fiscalitat) està essent objecte en aquests darrers anys d'una especial i molt ben orientada atenció per part d'un cercle d'estudiosos del nostre país en connexió amb els de terres veïnes; i entre ells pot destacar-se l'impuls de Manuel Sánchez i de Max Turull pel que fa a les ciutats catalanes. Per això em semblaria inoportú entrar ara en més detall. Però almenys, i recollint les conclusions d'aquests autors, es pot assenyalar la fiscalitat com un dels nexes més estrets de relació entre l'entitat municipal i el poder reial, relació manifestada, per exemple, de bell antuvi, en la funció exercida per l'aparell financer del municipi com a col·lector de la tributació reial, sobretot les *talles*, en camí de convertir-se en impostos netament municipals.

També caldria referir-se a certes actuacions militars o de defensa en l'àmbit de les actuacions ciutadanes. S'escauria, igualment, descobrir-hi una assumpció de certes obligacions d'originària exigència reial o senyorial per passar a ulterior benefici a la població, principalment en les qualificables, amb llenguatge d'avui, com de *defensa passiva* (cura de les muralles urbanes, en substitució de l'obligada reparació de la fortalesa castellera senyorial, per exemple). Les milícies ciutadanes (o el sagramental) mostren un altre exemple d'aquesta reconversió d'un deure públic d'exigència sobirana en obligació popular a càrrec i en profit de les municipalitats.

